

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уреднички одбор:

др *Алексић Радомир*, др *Грицај Ирена*, др *Коларич Рудолф*, *Конески Блаже*
др *Николић М. Берислав*, др *Павловић Миливој*, др *Пецо Асим*, др *Пешикан Мићар*,
др *Стевановић Михаило*, др *Храстић Маје*

Главни уредник
М. СТЕВАНОВИЋ

књ. XXVI — св. 1-2.

БЕОГРАД
1963—1964.

АКЦЕНАТ ГЛАГОЛА У САВРЕМЕНОМ МОСТАРСКОМ ГОВОРУ У ОДНОСУ НА ВУКОВ И ДАНИЧИЋЕВ СИСТЕМ

За рјешавање једног од најтежих питања у нормирању српско-хрватског књижевног језика — питања нормирања књижевног акцента, потребно је претходно утврдити стање акцента у говорима који леже у основици књижевног језика. И поред значајних резултата у тој области наше науке — мислим да је неопходно да се прије свега утврди акценат у одабраним пунктовима са територије чији представници имају књижевну акцентуацију. Такви пунктови требало би да обухвате она мјеста која у културном и привредном животу одређене области представљају центре, те самим тим и значајна ирадијациона жаришта у ширењу говорних особина. У том погледу за област Херцеговине мостарске говорне особине имају превасходан значај. Као центар културног и привредног живота у Херцеговини, Мостар игра видну улогу, и зато је разумљив његов осјетан утицај у ширењу говорних особина на цијелу област.

Мада се у дијалектолошкој литератури писало у неколико наврата о мостарском говору¹, ипак је акценатски систем тога говора

---

¹ Matej Milas, *Današnji mostarski dijalekat*. Rad 153 (1903), 47—97; Vladimir Čorović, *Der Dialekat von Mostar. Ein berichtigender Nachtrag zu der Abhandlung M. Milas „Današnji mostarski dijalekat“* (Rad JAZU Bd. 153). *AfsI Ph XXIX* (1907), 497—510; Јован Л. Вуковић, *Карактеристичне особине мостарског говора*. Гласник Југословенског професорског друштва, књ. XVII, св. 11—12, 953—963; Јован Радловић, *Акценатска отступања од Даничића у области новије Источне Херцеговине, затим отступања акцентуације мостарског говора од правописа А. Белића*. Гласник САН V (за 1953), 331—333. — Милас је у својој студији приказао доста испривно говор једног дијела мостарских муслимана и католика — икаваца. Тај говор није ни у оно вријеме, када је Милас писао своју студију, репрезентовао у потпуности говор цјелокупног мостарског становништва — недостајао је говор мостарских (и)јекаваца. Отуд је и произишла Ђоровићева критика Миласовог рада. Савремени мостарски говор је јекавски без обзира на конфесију, а остаци Миласовог икавског говора налазе се још код старијих представника муслиманског и католичког становништва. Моји информатори били су јекавци.

акцента³. Наиме, у глагола прве и друге врсте (Белићеве) наставак *e* у презенту увијек је без наглашене дужине ако му претходи слог са краткоузлазним или дугоузлазним акцентом :

bōdēm, zabōdēm, uvedēm, iđečēm, isīdečēm, išečē, isīdečē, dondeēm, iznešeēm, rdeve, zarveve, zōve, dozdeve, kūne, zakūne; — vuče, zavučē, išreše, iōišreše, iřede, oīřede, mužē, iomužē, smīje se, nasmije se, znāde, dāde и сл.

Овакво стање квантитета презентског наставка у мостарском говору упућује на претпоставку да је аналошко преношење дужине био ранији процес од повлачења акцента, тј. да се аналошка дужина преносила само на неакцентовани слог. Овом особином мостарски говор, као и неки други говори, који иначе чувају ненаглашене дужине, показује већу архаичност у односу на Даничићев језик.

1.4.2. Послије силазне интонације *e* без дужине јавља се у глагола *мћи* и *хијџи* : *xđēm, xđē, xđēmo, xđēme* (3 л. пл. *xđē*) ; *mđēm, mđē, mđēmo, mđēme*.

1.4.3. Од глагола шесте врсте са јатом у основи : умјети, разумјети, доспјети, успјети, приспјети и смјети Вук у Рјечнику бележи дужину само у *умијем*. У Мостару је *умијем | умијем, разумијем || разумијем, смијем, одсмијем, ирисијем, усмијем* (исп. тачку 4.1.2.).

1.4.4. Наставак *a* у презенту глагола *немаи* јавља се са дужином и без ње : *нема̄м и нема̄м, нема̄ш и нема̄ш, нема̄ и нема̄, нема̄мо и нема̄мо, нема̄ше и нема̄ше*⁴. Наставак *у* у 3. л. пл. граес. редовно је дуг : *немајӯ*. Могућно је да се облици без дужине јављају зато што овај глагол у говору често долази у нарочитој реченичној интонацији.

1.4.5. Друге разлике у квантитету презента последица су различитог акценатског типа што ће бити наведено у поглављу о акценатским типским односима.

1.4.6. Напомена. Глагол јесам у Мостару је увијек без наглашене дужине : *jēsām, jēsī, jēsū*.

³ Иста ситуација је и у говору Ортијежа, в. А. Ресо, Акцент села Ортијежа. *Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Grada X, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka*, knj. 7, 45 (Розебан отисак), (даље : Орт.); в. Ј. Вуковић, Карактеристичне особине мостарског говора. Гласник Југосл. проф. друштва, књ. XVII, св. 11—12, 961.

⁴ В. Ј. Вуковић, Карактеристичне особине мостарског говора. Гласник Југосл. проф. друштва, књ. XVII, св. 11—12, 961.

1.5. *Аорист*. Завршни вокал у 3. л. пл. аориста у Мостару је дуг: *рѣкошѣ, скѣчашѣ, ѿддошѣ* и др. за разлику од Даничића који нема дужине у овом облику.

1.6. Глаголски придјев радни.

1.6.1. Усљед девокализације вокалног *р* у мостарском говору у мас. гл. придјева радног добија се неаглашена дужина завршног вокала: *ѿрѣдрѣ, зѣсѿрѣ, ѿмрѣ* и сл.

1.6.2. Глаголи типа *вјѣроваѿи* немају неаглашену дужину у fem. и neut. гл. придјева радног која је иначе пратилац повученог акцента: *вјѣроваѿла, лѣѿиоваѿло, њѣговаѿла* и др.

1.7. Глаголски придјев трпци. У мостарском говору, као и у многим другим говорима, глаголи типа *крѣнуѿи* имају у овом облику неаглашену дужину на завршном вокалу: *ѣкрѣнуѿи, ѣдѣѿрнуѿи* и др. Код Даничића глаголи овог типа немају дужину у глаголском придјеву трпцом.

2. Акценатски ѿиѿски односи

Разлике у акценту у односу на Вуков и Даничићев језик код извјесног броја глагола типског су карактера, тј. разлике у акценту инфинитива или презента повлаче за собом акценатске разлике и у другим глаголским категоријама чији акценат зависи од акцената инфинитивне, односно презентске основе. Сва одступања која имају такав карактер изложићу у овом поглављу.

2.1. Основе на ну/не

2.1.1. Тип трнѿути-трнѿем (Д. 116-118). У овом акценатском типу у Мостару различит акценат имају глаголи *лахнѿути, одлахнѿути, прхнѿути* и *прснѿути* — акценатују се по типу *гнѿути-гнѿнѣ*:

*лахнуѿи*⁵ (Д. ланѿути) - *лахнѣ* (*лахнуло* и др.); *ѣдлахнуѿи-ѣдлахнѣ; ѿрхнуѿи-ѿрхнѣ; ѿрснуѿи-ѿрснѣ; ѿѣрхнуѿи-ѿѣрхнѣ*.

2.1.2. Тип тѣнѿути-тѣнѿем (Д. 119-120). Овдје се неки глаголи у Мостару чују по типу *гнѿути-гнѿнѣ*:

ѣхнуѿи-ѣхнѣ (*ѣхнула* и др.); *глѿхнуѿи-глѿхнѣ; ѣдглѿхнуѿи-ѣдглѿхнѣ; ланѿути-ланѣ; ѿзланѿути-ѿзланѣ; канѿути-канѣ; шѣ(ѿ)-нуѿи-шѣ(ѿ)нѣ; ѿдрекнуѿи-ѿдрекнѣ; слѣгнуѿи-слѣгнѣ*.

⁵ Тако и у Пиви и Дробњаку, в. Ј. Вуковић, Акценат говора Пиве и Дробњака СДЗБ X, 308 (даље: ПД)

Наведени глаголи на исти начин се акцентују у Пиви и Дробњаку⁶ (изузев слегнути) и у Вушевићевом источњохерцеговачком дијалекту⁷ (изузев порекнути). Вук у Рјечнику даје бахнути али набахнути, глѹхнути али оглѹхнути према чему Даничић ставља акценатске дублете: бахнути и бахнути, глѹхнути и глѹхнути⁸.

Глагол запахнути умјесто ' у Мостару има ' на истом слогу, што одговара типу гргѹтнути-грѹтнѣ:

зайахнутии-зайахнѣ, зайахнула, зайахнуће и др.

2.1.3. Тип јаѡкнути-јаѡкнѣ (Д. 121). По типу гргѹтнути-грѹтнѣ иду ови глаголи:

јауќнутии-јауќнѣ (јауќнула и др.) поред *јауќнутии*⁹;
мауќнутии-мауќнѣ.

Глагол цилитнути се забиљежила сам са двојаким акцентом: *милитнутии се — милитнѣ се* и *милитнутии се — милитнѣ се.*

2.1.4. Тип гѡракнути-гѡракнѣ (Д. 122). Неколика глагола из овог типа акцентују се по типу гргѹтнути-грѹтнѣ: *горакнутии-гѡракнѣ (горакнуо и др.); забезѣќнутии се-збѣзѣкнѣ се.*

2.1.5. Тип гѣннути-гѣнѣ (Д. 122—125). Одступања у овом акценатском типу представљају глаголи који се акцентују по типу трѣнути-трѣнѣ:

гѣрнутии¹⁰-гѣрнѣ; зѡвнутии-зѡвнѣ; свѣснутии-свѣснѣ; набрѣќнутии¹¹-набрѣкнѣ; оклизнутии се-оклизнѣ се; ѡклизнутии се-ѡклизнѣ се; ошѣхнутии-ошѣхнѣ.

Глагол загрцнути се у Мостару се акцентује као глаголи типа тѡнути-тѡнѣм: *загрцнутии се-загрцнѣ се, загрцнуо се, загрцнуће се* и сл.

⁶ *ibid.*, 310.

⁷ В. Данило Вушовић, Диалекат Источне Херцеговине СДЗБ III, 62.

⁸ В. Ђуро Даничић, Српски акценти, 123. и 119.

⁹ Двојак акценат као у Мостару у Пиви и Дробњаку поред глагола јауќнути има и глагол мауќнути, ПД 309.

¹⁰ Тако и у Пиви и Дробњаку напоређо са гѣрнути, ПД 308; — овај глагол са двојаким акцентом (' и ') забиљежио је и Московљевић за поцерски говор, в. Милош С. Московљевић, Акценатски систем поцерског говора, Београд 1928, 58 (даље: Поц.).

¹¹ Тако и у Поц., 58, затим и у буњевачком дијалекту, в. Gr. Bud. Tomljenović, Bunjevački dijalekat zaleđa senjskog s osobitim obzirom na naglas. NVj XIX, 589 (даље: Буњ.).

2.2. Основе на а/е, је

2.2.1. Тип гртати-грћѣ (Д. 182—183). У овом акценатском типу различит акценат имају ови глаголи: *вѣраѣи*¹³ *се-вѣрѣм се* (*вѣрао се* и др.); *огрѣбаѣи-огрѣбѣм*. Прости је глагол *грѣбаѣи*¹³ - *грѣбѣм*.

2.2.2. Тип кѡвати-кѡјѣ (Д. 186—187). Глагол бријати (се) у Мостару се акценује по типу кѡјати се-кѡјѣ се: *брѣјаѣи*¹⁴ (се) - *брѣјѣ* (се), *брѣјао* (се); *дбријаѣи* (се) - *дбријѣ* (се), *дбријао* (се) и сл. Глагол смијати се акценује се са ' умјесто ' као што налазимо код Даничића: *смѣјаѣи се*¹⁵ - *смѣјѣ се*, *смѣјао се*, *смѣјаће се*; *насмѣјаѣи се* - *насмѣјѣ се*, *насмѣјао се* и сл.

2.2.3. Тип гоѡтати-гоѡѣѣ (Д. 177). Одступања у овом типу представљају глаголи ономатопејски који имају ' на другом слогу:

зргѡѣаѣи-зргѡѣѣ (*зргѡѣао* и др.); *згѡѡѣаѣи-згѡѡѣѣ*; *звѣждѡкаѣи*¹⁶ - *звѣждѡѣѣ*; *завѣждѡкаѣи-завѣждѡѣѣ*; *ћурликаѣи-ћурлиѣѣ* (поред *ћурликаѣи*); *шкрѡѡѣаѣи-шкрѡѡѣѣ*.

2.2.4. Тип купѡвати-кѡпујѣ (Д. 192—193). Неколика глагола у овом Даничићевом типу акценују се у Мостару по типу вјѣровати-вјѣрујѣм:

врѡваѣи-врѡвујѣ (*врѡвао*, *врѡваће* и др.); *гдсѡваѣи-гдсѡвујѣ*; *ѣѣроваѣи-ѣѣрујѣ*; *шѡроваѣи-шѡрујѣ*.

Колебања у акцену показују глаголи добовати и војевати: *дѡваѣи-дѡбујѣ* и *дѡваѣи-дѡбујѣ*; *вѡјеваѣи-вѡјујѣ* и *вѡјеваѣи-вѡјујѣ*.

Глагол руковати у значењу пружати неком руку у знак поздрава има у свим облицима акценат глагола типа вјѣровати-вјѣрујѣ: *рѡковаѣи се-рѡкујѣ се*, *рѡковаће се*, *рѡковао се*, *рѡковах се*, али кад значи управљати нечим (о справи, машини и сл.) акценује се двојачко: *рѡковаѣи* и *рукѡваѣи*, *рѡковаће* и *рукѡваће*, *рѡковао* и *рукѡвао*, *рѡковала* и *рукѡвала*. И у овом значењу акценат презента је само по типу вјѣровати-вјѣрујѣ: *рѡкујѣ*.

Глагол пашовати забиљежила сам са ' на првом слогу и без промјене акцената у презенту: *ѣѣшоваѣи-ѣѣшујѣ* поред *ѣѣшѡваѣи-ѣѣшујѣ*.

¹³ Тако и у Буњ., 589, затим у ПД 311.

¹⁴ Тако и у ПД 311.

¹⁵ Тако и код Вушовића, ор. cit., 64, затим у Буњ., 589.

¹⁶ Са истим акценом овај глагол је потврђен у Буњ., 589.

¹⁷ Тако и у ПД 312, затим у Поц., 60.

-*diājā*; *cuŋaiši-cuŋā*; *uakaiši-uakaijū*; *zaidkaiši-zaidkā*; *naŋikaiši-naŋikā*; *šuŋaiši se-šuŋā se*.

2.3.1.3. Типу прāvдати-прāvдā:

xājaiši-xājā; *šiiŋirgaiši-šiiŋirkā*.

2.3.1.4. Глагол муљати забиљежила сам са двојаким акценџом:
muļaiši-muļā и *muļaiši-muļā*.

2.3.2. Тип ѝграти-ѝгрā (Д. 165-166). Даничићев акценатски тип ѝграти-ѝгрā не потврђује мостарски говор²⁹. Сам глагол играти у Мостару је са краткосилазним акценџом у инфинитиву (исп. тачку 2.3.7), а глагол копати³⁰ и чешљати немају промјену акценџа у презенту, тј. они се прикључују глаголима типа вјћчати-вјћчāм: *česhļaiši-česhļā*; *iočeshļaiši-iočeshļā*; *koiāiši-koiā*; *nakoiāiši-nakoiā*.

Даничић у овом типу наводи још јемати који нисам чула у Мостару, а за махати ни у Вуковом Рјечнику нема потврде. Вук наводи ма(х)ати-мāшћм и ма(х)ати-мāшћм са диференцираним значењем.

2.3.3. Тип пѝтати-пѝтāм (Д. 158-162). У малом броју случајева у Мостару глаголи овог типа припадају другим акценатским типовима.

2.3.3.1. Глаголи жуљати, јењати и куглати се прелазе у тип вјћчати-вјћчāм: *žuļaiši-žuļā*; *nažuļaiši-nažuļā*; *jeŋaiši-jeŋā* (поред *jeŋaiši-jeŋā*); *kuļaiši se-kuļā se*. Са ' умјесто Даничићевог ' у Пиви и Дробњаку³¹ налазимо гл. јењати а у буњевачком залеђа сењског³² жуљати и јењати.

2.3.3.2. Неколика глагола акценџују се по типу глћдати-глћдāм: *leŋaiši se*³³ - *leŋā se*; *riŋaiši se*³⁴ - *riŋā se*; *ħaskaiši-ħaskā*; *siřdaiši se-siřdā se*.

2.3.3.3. Са двојаким акценџом забиљежила сам глаголе: *gizdaiši se*³⁵ - *gizdā se* и *gizdaiši se-gizdā se*; *reŋaiši-reŋā*, *io-reŋaiši-io-*

²⁹ Овај акценатски тип није засвједочен ни у ПД 324—325, нити, пак, у плћвљалском говору, в. Г. Ружичић, Акценатски систем плћвљалског говора СДЗБ III, 152 (даље: Пљев.).

³⁰ Тако и у Жумб., 360.

³¹ ПД 311.

³² Буњ., 589.

³³ Тако и у ПД 316.

³⁴ Тако и у Поц., 59.

³⁵ Тако и код Вушовића, *op. cit.*, 64.

ређа и *ређаӣи-ређа̄*, *нарѣђаӣи-нарѣђа̄*; *надимаӣи се-надим̄а се* и *надӣмаӣи се-надӣм̄а се*; *сажимаӣи-сажим̄а* и *сажѣмаӣи-сажѣм̄а*.

2.3.4. Тип *правдати-правд̄ам* (Д. 165). Карактеристично сонантско дуљење у овом акценатском типу мостарски говор потврђује само у примјерима: *правдати*, *шаңтати*³⁶, *лармати* (и *хајкаӣи* и *шӣиркаӣи* cf. 2.3.1.3). Остали глаголи акценатују се по другим акценатским типовима.

2.3.4.1. По типу *вјенчати-вјенч̄ам*: *ринѣаӣи-ринѣ̄а*; *карѣаӣи се-карѣ̄а се*.

2.3.4.2. По типу *гледати-глед̄ам*: *сд̄њкаӣи се-сд̄њк̄а се*; *звд̄њаӣи-звд̄н̄ја̄*.

2.3.4.3. Између ова два типа колебају се глаголи *сунчати* и *штапати*: *сунчаӣи-сунч̄а* и *сунчаӣи-сунч̄а*; *шӣд̄маӣи-шӣд̄м̄а̄*, *дӣшӣамаӣи-дӣшӣам̄а̄* и *шӣд̄маӣи-шӣд̄м̄а̄*, *нашӣд̄маӣи-нашӣд̄м̄а̄*.

Овај акценатски тип уопште није засвједочен у Пиви и Дробњаку³⁷, а исто тако ни у пљеваљском говору³⁸.

2.3.5. Тип *вјенчавати-вјенчав̄ам* (Д. 162—164). У мостарском говору, као и у говору Пиве и Дробњака, Вушовићевом источњохерцеговачком и поцерском извјестан број глагола претежно деминутивног значења, умјесто ' на другом слогу имају ', што одговара типу *оружати-оруж̄ам*. Навешћу прво оне глаголе који се слажу са Пивом и Дробњаком³⁹, Вушовићевим источњохерцеговачким⁴⁰ и поцерским⁴¹:

кашљуцаӣи-кашљуц̄а; *мољакаӣи-мољак̄а*; *ӣијуцаӣи-ӣијуц̄а*; *рођакаӣи се-рођак̄а се*; *сељакаӣи се-сељак̄а се*; *ћарлијаӣи-ћарлиј̄а*; *ћерѣаӣи-ћерѣ̄а̄*.

Наведена акценатска појава код извјесног броја глагола није подједнако засвједочена у поменутиим говорима:

возакаӣи се-возак̄а се (тако и у Пиви и Дробњаку и поцерском); *ӣијуцаӣи-ӣијуц̄а* (и у Пиви и Дробњаку); *својакаӣи се-својак̄а се* (и у поцерском); *сӣоциљаӣи се-сӣоцил̄ја̄ се* (и у поцерском и Вушовићевом источњохерцеговачком); *врд̄удаӣи-*

³⁶ Са истим акцентом забиљежио је овај глагол и Милас за мостарски икавски, в. М. Milas Rad 153, 90.

³⁷ ПД 310—311.

³⁸ Пљев., 169.

³⁹ ПД 312.

⁴⁰ op. cit., 63.

⁴¹ Поц., 59.

-врлудā; шуикѣйаши-шуикѣйā (и у Пиви и Дробњаку и поцерском).

Глаголи кашљуцати, мољакати и пијуцкати са истим акцентом забиљежени су и у буњевачком залеђа сењског⁴².

И глагол заборављати у Мостару се друкчије акценгује: забдрављаши-забдравља; њозабдрављаши-њозабдравља.

2.3.6. Тип вѣчерати-вѣчерām (Д. 168—169). Разлике у акценатском типу у односу на Вуков и Даничићев језик показују и глаголи са деминутивном семантиком у типу вѣчерати-вѣчерām. Ти глаголи у Мостару имају ' на другом слогу — што одговара акценатском типу оружати-оружām :

ваљушкаши се-ваљушкā се; ѡроваљушкаши се-ѡроваљушкā се; љуљушкаши се-љуљушкā се; говоркаши-говоркā; жубдркаши-жубдркā; куцѡкаши-куцѡкā (код Вука и Даничића поред куцукати и куцѡкати).

И у Пиви и Дробњаку⁴³ је ваљушкати се, проваљушкати се, куцѡкати, љуљушкати се, а у буњевачком залеђа сењског говоркати⁴⁴.

2.3.7. Навешћемо још неколико одступања из различитих Даничићевих група :

ѡграши ⁴⁵ -ѡгрā, ѡграо и др.	Дан. ѡграти-ѡгрā (165—166)
зѡграши-зѡгрā, зѡграо	зѡграти-зѡгрā
гѡцаши-гѡцā, гѡцала, гѡцаће	гѡцати-гѡцā (167)
сѡјаши ⁴⁶ -сѡјā, сѡјала, сѡјаће	сѡјати-сѡјā (167—168)
усѡјаши-усѡјā, усѡјала	усѡјати-усѡјā
дѡхакши ⁴⁷ -дѡхакā	дохакати-дохакā (168)
размахнѡши-размахнѡши се	размахнѡтати се-размахнѡтā се.

Последњи глагол Вук у Рјечнику даје за Дубр., а Даничић напомиње да је у Дубровнику према махнѡтати, размахнѡтати се-размахнѡтā се⁴⁸.

⁴² Буњ., 590.

⁴³ ПД 312—313.

⁴⁴ Буњ., 590.

⁴⁵ Тако и у ПД 315, Пљев., 152, у Буњ., 589, у Жумб., 360. и код Вушовића поред ѡграти и ѡграти, оп. cit., 63.

⁴⁶ Тако и код Вушовића, оп. cit., 64.

⁴⁷ Тако и код Вука у Рјечнику, затим у ПД 315. и у Поц., 59.

⁴⁸ Ђ. Даничић, Српски акценти, 170. у фусноти.

2.4. Основе на и/и

2.4.1. Тип гáзити-гáзйм (Д. 152—155). Другим акценатским типовима припадају ови глаголи:

2.4.1.1. Типу хвáлити-хвáлйм:

дојáднйи - *дòјáди* (дојáдио и др.); *домáшнйи* - *дòмáшйи*; *надмáшнйи* - *нàдмáшйи*; *йрèмáшнйи* - *йрèмáшйи*; *йромáшнйи* - *йрòмáшйи*; *смýшнйи се* - *смýшйи се*; *сйúшнйи се* - *сйúшйи се*; *найúшнйи се* - *нàйúшйи се* (поред *сйúшнйи се*, *нàйúшнйи се*); *цèрнйи*⁴⁹ *се-цèрйи се* (поред *цèрнйи се*).

Вук и Даничић прости глагол машити се дају са њ, а сложенце са двојаким акцентом: домáшити и дòмашити (Вук на прво мјесто ставља домáшити) прèмашити и премáшити. Без акценатских дублета код Вука и Даничића налазимо: нàдмáшити, прòмашити, пòмашити и ùмашити.

2.4.1.2. Типу трúбити-трúбй:

йлáвнйи - *йлáви* (inundo, поред *йлáвнйи*); *йòйлáвнйи* - *йòйлáви* (исп. тачку 4.1.6. в); *йòсйјèшнйи* - *йòсйјèшйи* (поред *йòсйјèшнйи*); *йрййрèмнйи*⁵⁰ - *йрййрèмйи* (код Даничића је само припремити, а Вук у Рјечнику даје припремити и припремити на другом мјесту); *йшúвнйи*⁵¹ - *йшúви* (поред тúвити); *ушйúвнйи* - *ушйúви*; *услйшнйи*⁵² - *услйшйи*; *хúмнйи*⁵³ - *хúмйи* (поред *хúмнйи*).

2.4.1.3. Типу пáмтити-пáмтйм:

*йшурчнйи*⁵⁴ - *йшурчйи*; *йдйшурчнйи* - *йдйшурчйи* (поред *йшурчнйи*, *йдйшурчнйи*); *хáрчнйи*⁵⁵ - *хáрчйи*; *схáрчнйи* - *схáрчйи*; *йдхáрчнйи* - *йдхáрчйи*; *јáмчнйи*⁵⁶ - *јáмчйи*.

2.4.1.4. Типу нòсити-нòсйм:

нàбубрнйи - *нàбубрйи* (нàбубрило и др.; одговара и типу лòмити-лòмйм); *мршнйи се* - *мршйи се*; *нàмршнйи се* - *нàмршйи се*.

⁴⁹ Тако и у ПД 314.

⁵⁰ Тако и у ПД 314, у Поц., 61, и у Буњ., 589.

⁵¹ Тако и у Буњ., 589.

⁵² Тако и у Буњ., 589.

⁵³ Тако и у Буњ., 589.

⁵⁴ Тако и у Буњ., 590.

⁵⁵ Тако и у Буњ., 590.

⁵⁶ Тако и у Поц., 60.

2.4.1.5. По типу газити-газѝм у Мостару иду још ови глаголи :

ћднѝи-ћднѝм, ћднѝла, ћднѝће; ѝдђонѝи-ѝдђонѝи, ѝдђонѝо, ѝдђонѝиће; накасѝиѝи-накасѝиѝи, накасѝиѝла; џмѝздриѝи-џмѝздриѝи и др. Вук и Даничић не наводе ове глаголе.

2.4.2. Тип нѝсити-нѝсѝм (Д. 143). Два глагола из овог акценатског типа у Мостару се акцентују по типу газити-газѝм: *дѝсѝиѝи се*⁵⁷ - *дѝсѝи се, дѝсѝило се* и др.; *јудесѝиѝи-јудесѝиѝм, задесѝиѝи-задесѝиѝи; крѝчиѝиѝи*⁵⁸ - *крѝчиѝи; окрѝчиѝиѝи-окрѝчиѝиѝи*.

2.4.3. Тип лѝмити-лѝмѝм (Д. 144-146). Из овог акценатског типа у Мостару се издваја неколико глагола у друга два акценатска типа и то :

2.4.3.1. У тип газити-газѝм: *јдгмиѝиѝи*⁵⁹-*јдгмиѝи* (*јдгмиѝо* и др.); *јјагмиѝиѝи-јјагмиѝиѝи*.

2.4.3.2. У тип трѝбити-трѝбѝи: *грѝзѝиѝи се*⁶⁰ - *грѝзѝи се (грѝзила се* и др.).

2.4.3.3. По типу лѝмити-лѝмѝм у Мостару иде и глагол дѝлмити којег нема код Вука и Даничића: *дѝлмиѝиѝи-дѝлмиѝиѝи; надѝлмиѝиѝи-надѝлмиѝиѝи* и др.

2.4.3.4. У овом акценатском типу забиљежила сам колебања у акценту презента у глагола клѝнѝити, крѝшити и лѝжити: *клѝнѝиѝм* и *клѝнѝиѝм; крѝшиѝм* и *крѝшиѝм; лѝжѝиѝм* и *лѝжѝиѝм*.

2.4.4. Тип хвалити-хвалѝм (Д. 132-137). У овом акценатском типу у Мостару налазимо четири глагола који припадају акценатском типу газити-газѝм, и извјестај број глагола који се акцентују по типу трѝбити-трѝбѝи.

2.4.4.1. По типу газити-газѝм :

њушиѝиѝи-њушиѝиѝи (*њушиѝо* и др.); *нањушиѝиѝи-нањушиѝиѝи; ѝрђѝиѝиѝи-ѝрђѝиѝиѝи; наѝрђѝиѝиѝи-наѝрђѝиѝиѝи; ѝлѝчиѝиѝи*⁶¹-*ѝлѝчиѝиѝи; ѝдѝлѝачѝиѝиѝи-ѝдѝлѝачѝиѝиѝи; ѝшурѝиѝиѝи-ѝшурѝиѝиѝи*.

Вук је у Рјечнику забиљежио у простом облику њѝшити, а у сложеном наѝушити и ѝаѝѝушити. Код Даничића су акценатски дублети: ѝѝшити⁶² и ѝѝшити⁶³, наѝушити и ѝаѝѝушити.

⁵⁷ Тако и у Поц., 61.

⁵⁸ Тако и у ПД 316, затим у Пљев., 170.

⁵⁹ Тако и у Буѝ., 589, затим и код Вушовића, *op. cit.*, 63.

⁶⁰ Тако и у ПД 314.

⁶¹ Тако и у Буѝ., 589, затим и код Вушовића, *op. cit.*, 63.

⁶² Ђ. Даничић, Српски акценти, 134.

⁶³ *ibid.*, 154.

Као у Мостару на исти начин акценатује се и прости и сложени глагол у Пиви и Дробњаку⁶⁴, поцерском⁶⁵ и у буњевачком залеђа сењског⁶⁶.

2.4.4.2. По типу трубити-трубим:

блудити-блуди; буљити-буљи (али *избуљити-избуљи*; исп. тачку 4.1.6. в); *гајити-гаји*; (али *одгајити-одгаји*); *жуљити-жуљи*; *журиити се-жури се*; *јурити-јури*; *либити се-либи се*; *лудити-луди*; *марити-мари*; *ијити-ији*; *ијирити-ијри*; *срамити се-срами се*; *ћурити-ћури*.

Као у Мостару у Пиви и Дробњаку⁶⁷ се акценатује блудити-блуди и буљити-буљи, а у Ортијешу⁶⁸ блудити, буљити, гајити, јурити, лудити, пирити и ћурити.

2.4.5. Тип бесједити-бесједим (Д. 147-148). Другим акценатским типовима припадају ови глаголи:

2.4.5.1. Типу једначити-једначим:

избезумити се-избезуми се (*избезумио се* и др.); *нишанити-нишанитим* (поред *нишанити*); *ијоредити-ијореди*; *ујоредити-ујореди*; *одалачити-одалачи*; *ојкорачити-ојкорачи*; *раскорачити-раскорачи*; *ијребразити-ијребрази*; *ијресалдумити*⁶⁹-*ијресалдуми*; *расијосиранити-расијосиранити* (поред *расијосиранити*).

За Пиву и Дробњак⁷⁰ Вуковић наводи поред преобразити и преобразити, а Московљевић⁷¹ само преобразити.

2.4.5.2. Типу говорити-говорим:

задовљити-задовољим (*задовљио* и др.); *озловљити-озловљи*.

Наведене сложенице на исти начин се акценатују у Пиви и Дробњаку⁷² и у буњевачком залеђа сењског⁷³.

2.4.5.3. Типу братимити-братимим: *хиладити се-хиладити се* (*хиладити се* и др.). Именица од које је изведен овај глагол у Мо-

⁶⁴ ПД 316—317.

⁶⁵ Поц., 60.

⁶⁶ Буњ., 589.

⁶⁷ ПД 326.

⁶⁸ Орт., 46.

⁶⁹ Тако и Пљев., 170.

⁷⁰ ПД 314.

⁷¹ Поц., 61.

⁷² ПД 313.

⁷³ Буњ., 590.

стару има " умјесто ' како је код Вука : *хѣлада*. Глаголска изведеница *хиљадити* са " забиљежена је и у поцерском ⁷⁴.

2.4.5.4. Навешћу још извјестан број глагола који у Мостару иду по типу бѣсједити-бѣсједѣм, а којих нема код Вука и Даничића:

калемѣи-калемѣ (код Вука и Даничића *каламѣи* по истом типу); *бакамѣи се-бакамѣ се*; *набакамѣи се-набакамѣ се*; *нанијѣи-нанијѣи* (од тур. *нијѣи*); *бајѣи-бајѣи*; *обдјаѣи-обдјаѣи*; *ѣксѣи-ѣксѣи*; *исѣксѣи-исѣксѣи*; *расѣкмезѣи се-расѣкмезѣ се*; *закрѣмачѣи-закрѣмачѣ* и др.

2.4.6. Тип брѣтимити-брѣтимѣ (Д. 155—156). И у овом типу има глагола који у Мостару припадају другим акценатским типовима :

2.4.6.1. Типу бѣсједити-бѣсједѣм :

кдрѣи-кдрѣи; *укдрѣи-укдрѣи*; *мѣшкољѣи се-мѣшкољѣ се*; *мргодѣи се*⁷⁵-*мргодѣ се*; *намргодѣи се-намргодѣ се*; *закржљавѣи-закржљавѣ*; *ѣљѣствѣи*⁷⁶ *се-ѣљѣствѣ се*; *уѣљѣствѣи се-уѣљѣствѣ се* и др.

2.4.6.2. Типу једначити-једначѣи : *ѣојѣѣи-ѣојѣѣи*, *ѣојѣѣи* и др.

2.4.6.3. Типу брѣложити-брѣложѣи : *мумољѣи-мумољѣ*, *мумољѣ* и др.

2.4.6.4. Глаголи који иду по овом типу, а којих нема код Вука и Даничића : *ддхаберѣи-ддхаберѣ*, *ддхаберѣла* и др.; *ѣрѣсабуриѣи-ѣрѣсабуриѣ*; *ѣсѣхириѣи-ѣсѣхириѣ* и др.

2.4.7. Тип једнѣнитити-једнѣнитѣи (Д. 150—151). Три глагола у овом типу имају друкчији акценат у Мостару и иду :

2.4.7.1. По типу брѣложити-брѣложѣи : *зѣѣи-зѣѣи* (код Вука и Даничића *зѣѣитити*); *зѣѣи-зѣѣи*.

2.4.7.2. По типу пријатѣлѣити-пријатѣлѣи : *одобрѣвољѣи-одобрѣвољѣ*.

2.4.7.3. По типу животѣрити-живѣтѣри : *изѣиѣѣи се-изѣиѣѣи се*.

2.4.7.4. По овом типу у Мостару се акценатују још и ови глаголи:

акѣдмлуѣи-акѣдмлуѣи; *дегѣнѣи-дегѣнѣи*; *ѣзѣѣи-ѣзѣѣи*; *мухабѣи-мухабѣи*; *ѣрѣслѣмбѣи-ѣрѣслѣмбѣи*;

⁷⁴ Поц., 61.

⁷⁵ Тако и у Поц., 60.

⁷⁶ Тако и у Поц., 61.

шефѣричнѣи - *шефѣричѣи*; *ођуѣурумиѣи* - *ођуѣурумѣи*; *офурсаѣи* - *офурсаѣи* и др.

2.4.8. Тип једначити - једначѣм (Д. 139-140). У овом типу различит акценат има глагол злоставити који иде по типу бѣсједити - бѣсједѣм: *злосѣавѣи*⁷⁷ - *злосѣавѣи*, *злосѣавѣио* и др.

По овом типу у Мостару се акценатују и ови глаголи:

галѣмиѣи - *галѣми* (*галѣмио* и др.); *загалѣмиѣи* - *загалѣми* (Вук у Рјечнику има *загалѣмити* - *загалѣми* у значењу запремити, закрчити); *думѣниѣи* - *думѣни*; *задумѣниѣи* - *задумѣни*; *замерѣчиѣи* - *замерѣчи*; *зађориѣи* - *зађори*; *ифѣдриѣи* - *ифѣдри*; *насамѣриѣи* - *насамѣри*; *осевѣбиѣи се* - *осевѣби се*; *ѣоселѣмиѣи* - *ѣоселѣми*; *ѣохајѣвѣниѣи* - *ѣохајѣвѣни*; *ѣренѣрѣзи се*; *ѣриѣеслѣмиѣи* - *ѣриѣеслѣми*; *умазлѣмиѣи* - *умазлѣми*; *ѣехриѣзи се* - *ѣехриѣзи се*; *уфѣѣиѣлиѣи* - *уфѣѣиѣли*; *ухелѣѣиѣи* - *ухелѣѣи* и др.

2.4.9. Навешћу још појединачна одступања из различитих Дан. акценатских група:

<i>чѣмиѣи</i> - <i>чѣми</i> , <i>чѣмила</i> и др.	Дан. <i>чѣмити</i> - <i>чѣми</i> (138).
<i>ѣрдѣмиѣи</i> ⁷⁸ - <i>ѣрдѣми</i> , <i>ѣрдѣмио</i>	<i>трѣмпити</i> - <i>трѣмпѣи</i> (142).
<i>заѣгумѣниѣи</i> - <i>заѣгумѣни</i>	<i>заѣгумѣнити</i> - <i>заѣгумѣни</i> (150).
<i>нѣѣолицѣи</i> - <i>нѣѣолицѣи</i>	<i>нѣѣолицити</i> - <i>нѣѣолицѣи</i> (157).
<i>ѣѣѣѣѣиѣи</i> - <i>ѣѣѣѣѣиѣи</i>	<i>пустѣшити</i> - <i>пустѣши</i> (150).
<i>ѣѣѣѣѣиѣи</i> - <i>ѣѣѣѣѣиѣи</i>	<i>опустѣшити</i> - <i>опустѣши</i> .

Разлике у акценату код наведених деноминативних глагола условљене су разликом у акценату именица од којих су изведени глаголи:

у Мостару *чѣма*, *ѣрдѣма*, *ѣгумѣн*, *нѣѣолица*, *ѣѣѣѣѣиѣи* — код Вука *чѣма*, *ѣрдѣма*, *ѣгумѣн*, *нѣѣолица*, *ѣѣѣѣѣиѣи*.

2.4.10. С обзиром на особености акц. у слож. презенту у Мостару се изједначују типови прѣтити - прѣтѣм - отпрѣтѣм и ломити - лѣмѣм - прѣломѣм (в. тачку 4.1.5.).

2.5. Основе ња сугласник

Акценатску особеност у мостарском говору показују глаголи прве врсте са старим акутом само у инф. основи (тип грѣсти - грѣзѣм)

⁷⁷ Тако и у ПД 317, затим у Поц., 60.

⁷⁸ Тако и у ПД 317. и у Поц., 60. Овај глагол наводи и Милас са истим акценатом, *op. cit.*, 92.

који у Мостару имају $\wedge$ на основи инфинитива умјесто '' како је у књижевном језику (исп. тачку 3.1.1.):

грисџи-грисџем, грисџући, грисџох, грисџи, грисџао, грисџла, тако и мусџи, сирџи, сџећи, њасџи —

и сложени са повученим акцентом на префикс:

џгрисџи, џмусџи, џсирџи, џнасџећи, џњасџи.

Једино глагол крџсти има искључиво краткосилазни акценат: *крџсџи* (*крџџем* и тд.), *џкрасџи, џдкрасџи, џнакрасџи* и сл., док се неки од раније наведених глагола могу чути са оба акцента. Забиљежила сам: *грисџи* и *грисџи, џрџсџи* и *џрџсџи*.

3. Инфинитив

У акценту инфинитива поред одступања која имају типски значај, а која смо изложили у претходном поглављу, у Мостару налазимо акценатских разлика која су везана за облик инфинитива. Та одступања односе се на акценат инфинитива глагола прве врсте. Код глагола прве врсте са једносложном осномом и акцентом на инфинитивном наставку умјесто узлазних акцената (' или '), како је код Вука и Даничића, у Мостару имамо силазне акценте ('' односно $\wedge$).

3.1. Основе на сугласник

3.1.1. Глаголи са $\wedge$ умјесто ' како је код Вука и Даничића:

вући⁷⁸ (вучџем, вучи, вучџући вучџох), тако и мџсџи, џрџсџи, зџйсџи, џући, вџсџи.

Разлика је и у акценту сложених глагола. Док код Вука и Даничића сложени глаголи имају акценат простих глагола, у Мостару је у духу новошпокавске акцентуације силазни акценат са унутрашњег слога превучен на префиксални слог⁷⁹:

џвући, џзмџсџи, џрџџрџсџи, џзџйсџи, џрџџући, џнавџсџи и др.

3.1.2. Глаголи са '' умјесто ' како је код Вука и Даничића:

бџсџи-бџџем, бџди, бџдох, бџџући, тако и грџйсџи, мџсџи, џџећи, џлџсџи, жџећи⁸⁰ —

а затим и глаголи који у презентским облицима имају акценат на основи:

⁷⁸ Треба рећи да се у Мостару чује и краћи облик *вућ, џрџсџи* и сл.

⁷⁹ Тако и у Орт., 45.

⁸⁰ Тако и у Орт., 44.

мђи, лђи, рђи и њи.

Неслагање је са Вуком и Даничићем и у акценту композита наведених глагола. Као и код напријед поменутих композита Вук и Даничић задржавају акценат простих глагола; у Мостару је по новом прецошењу акценат на префиксу:

*убосићи, идмесићи, зајећи, дшећи, дилесићи, ужећи, занемоћи, ид-
длећи, одрећи се* и др.,

а затим и композита од старих глагола *везти и *ведти: *дд-
весићи-доведџм*, такође *ддвесићи-довезџм*; *ддвесићи, навесићи* и др.

3.1.3. Двосложна композита глагола и њи имају $\hat{}$, а код вишесложних је акценат превучен на префикс:

*идђи, зађи, иређи, сађи, сиђи, снађи, уђи; изађи, изиђи, изнађи,
дбађи, дийђи, ирднађи, иридђи, иревазиђи, иддиђи* и сл.

3.1.4. Исту разлику у акценту показују и глаголи који се у инфинитиву јављају без морфеме *њу*, а презентске облике имају по III врсти:

*забрѣћи (забрекнути), заирѣћи (запрегнути), идиѣћи (потегнути),
ирисећи се (присегнути се и сл.); мђи (макнути), идмаћи,
намаћи; иидђи (такнути), иидшаћи, иидшаћи, заишаћи, ддишаћи* и сл.

3.2. Основе на вокал

Код глагола са инфинитивном осномом на дуги вокал налазимо иста одступања у акценту инфинитива која смо констатовали за глаголе са глаголском осномом на сугласник, с том разликом што је у композита ових глагола у Вуковом и Даничићевом језику акценат на основи инфинитива:

клѣићи, иѣићи се, мрѣићи; ирдклѣићи, идиѣићи се, умрѣићи.

Исти је акценат и слагање са Вуком и Даничићем у сложеним глаголима са старим -чети, -ети, -сути, -прѣти и сл.:

идѣићи, наѣићи, дшѣићи, узѣићи, насуићи, засуићи, уириѣићи и сл.

3.3. Многе од изнесених акценатских појава у инфинитиву, познате и другим српскохрватским говорима, прихваћене су у новом Правопису. У рјечнику Правописа налазимо паралелно дате акценатске облике за глаголе типа трести-трѣсти и трѣсти и за глаголе типа клети-клѣти и клѣти. Сложени глаголи у типу трести имају такође акценатске дублете — истрѣсти и истрѣсти, а исто тако и забрѣћи, забрѣћи, док су композита глагола типа клети

дате само са акцентом на основи инфинитива — заклѣти, пѡпѣти, прѡстрѣти и сл. Међутим, глаголи типа бости, за разлику од глагола типа трести и клети, дати су само са акцентом на инфинитивном наставку — као што је код Вука и Даничића, док су композиита овог типа представљена акценатским дублетима: бѡсти али у бѡсти и ѱбости, мѡћи али помѡћи и пѡмоћи, рѣћи али зарѣћи се и зѡрѣћи се и сл., затим завѣсти и зѡвести и сл., помѡћи и пѡмаћи и сл. Код двосложних композиита од глагола ићи у Правопису нису увијек досљедно спроведени акценатски дублети. Поред дѡћи и дѡћи, ѱћи и ѱћи, прѡћи и прѡћи, снѡћи и снѡћи, сѡћи и сѡћи, сѡћи и сѡћи дати су само зѡћи, нѡћи, пѡћи. У вишесложних композиита акценатски дублети редовно су дати: изѡћи и ѱзѡћи, отѡћи и ѡтѡћи, најѡћи и ѡнајѡћи, разѡћи се и рѡзѡћи се, превазѡћи и превазѡћи и сл.

4. Презенти

4.1. Разлике у акценту презента у односу на Даничићев акценат огледају се прије свега у разликовању акцента презентских основа простих и сложених глагола.

4.1.1. Преношење акцента у виду краткосилазног на први слог вишесложног префикса у глагола типа мрети, затим у гл. сложеницама бити, вити, лити и сл. код Даничића не налазимо: а) мрѣм-ѱмрѣм, ѱзумрѣм; б) дѡбијѣм, зѡдобијѣм. У Мостару нема разлике у акценту глагола са једносложним и двосложним префиксом :

- а) зѡинѣ, ѡдаинѣ, рѡзѡинѣ; ѱдчнѣ, зѡичнѣ, дѡиичнѣ; дѡимѣ, ѱрѡоимѣ; ѱзмѣ, ѡдузмѣ, зѡузмѣ, дѡузмѣ; сѡсиѣ, ѡбасиѣ, рѡзасиѣ; ѱмрѣ, ѱзумрѣ, ѡбамрѣ; ѱирѣ, ѡдуирѣ, ѱдуирѣ; зѡсирѣ, рѡзасирѣ;
- б) дѡбијѣ, зѡдобијѣ, ѱрѡдобијѣ; зѡвијѣ, ѱддавијѣ, рѡзавијѣ, ѱрѡсавијѣ; сѡлијѣ, ѡбалијѣ; најѡијѣ, ѱднајѡијѣ се; ѡбујѣ, ѱрѡобујѣ.

Преношење акцента на први слог префикса у глаголским сложеницама са двосложним префиксом могло је доћи и аналошким путем — из других облика: под утицајем презента глагола са једносложним префиксом и радног придјева. Према ѱмрѣ, ѱзумрѡ и ѱзумрѣ.

Исту ситуацију — преношење акцента у виду " на први слог префикса у сложеницама са двосложним префиксом налазимо и у

Пиви и Дробњаку⁸¹ и у пљеваљском говору⁸². У поцерском⁸³ у глаголским сложеницама типа мрети нема повлачења акцента у виду " на први слог двосложног префикса, као што га нема ни Даничић, док се у глаголским сложеницама типа вити и сл. са двосложним префиксом јавља двојак акцентат: пòдавијѐм и пòдавијѐм, рãзавијѐм и рãзавијѐм⁸⁴. И код Миласа за мостарски икавски налазимо у једном примјеру забиљежено повлачење акцента на први слог префикса: рãзапнѐм⁸⁵. Вук је у Рјечнику забиљежио преношење акцента у виду " на први слог у неколико примјера: зãдобијѐм, пòдавијѐм, рãзавијѐм. Даничићу очигледно нису били познати говори са овом акцентатском појавом јер је наведене глаголе са преношењем акцента у виду " на први слог двосложног префикса које налазимо код Вука сматрао за погрешку⁸⁶.

4.1.2. Аналогну појаву забиљежила сам у Мостару у презентским облицима глагола доспјети и приспјети: *òдсѝијѐм, òдсѝијѝ*; *ѝрѝсѝијѐм, ѝрѝсѝијѝ*. Мада је у Мостару као код Даничића *чѝјѐм, òдчѝјѐм, зãчѝјѐм* и сл., краткосилазни акцентат на префиксу у *òдсѝијѐм, ѝрѝсѝијѐм* могао је настати уопштавањем тога акцента који се редовно јавља у овом акцентатском типу: *ѝмијѐм, ѝдѝијѐм, ндѝијѐм, ѝзбијѐм, сдѝлијѐм*. Код Даничића је *дòспијѐм, прѝспијѐм*⁸⁷ а тако је и у пљеваљском⁸⁸ (*прѝспијѐм*). Краткосилазни акцентат на префиксу у *доспијѐм, приспијѐм* не помињу ни Вуковић за Пиву и Дробњак ни Московљевић за поцерски.

4.1.3. Глаголи врети и зрети (*maturescere*) у Мостару када су прости мијењају се по шестој врсти (Белићевој), док се њихове сложене колебају између прве и шесте врсте⁸⁹, те према томе имају и акцентат тих глагола :

врѝјѐ, врѝјѝ; ѝзаврѐ и ѝзаврѝјѐ, сдврѐ и сдврѝјѐ;
зрѝјѐ, зрѝјѝ; сдзрѐ и сдзрѝјѝ, ѝрѝзрѐ и ѝрѝзрѝјѝ.

⁸¹ ПД 320. и 323.

⁸² Пљев., 151. и 155.

⁸³ Поц., 82.

⁸⁴ Поц., 83.

⁸⁵ *op. cit.*, 74.

⁸⁶ *op. cit.*, 102. у фусноти.

⁸⁷ *op. cit.*, 102.

⁸⁸ Пљев., 155.

⁸⁹ В. А. Пецо, Промјена глагола врети и зрети НЈ н. с. књ. VII, св. 1—2.

Сложенице од глагола зрети (*spectare*) мијењају се само по првој врсти и имају акценат тих глагола :

ѝрѣзрѣи-ѝрѣзрѣ, нѣзрѣи-нѣзрѣ, обѣзрѣи се-обѣзрѣ се.

И код Даничића гл. сложенице од врети и зрети са презентским облицима по првој врсти имају старо преношење на префикс: зѣзрѣм, прѣврѣ, једино глаголске сложенице од зрети када значи *maturescere* код Даничића немају акценат глагола прве врсте: љзрѣм⁹⁰.

4.1.4. У Мостару и гл. сложеница зѣспати има промјену и акценат глагола прве врсте: зѣсѣм, зѣсѣш, зѣсѣмо, зѣсѣше, зѣсѣу.

4.1.5. Повлачење акцента на префикс у виду ` код глагола који имају акценат на наставку презента у простом облику Даничић даје само у гл. категорији лѣмим-прѣломим и у фусоти на стр. 94. напомиње да Вук у Рјечнику под донијети наводи поред донѣсѣм и дѣнесѣм са акцентом на префиксу. У Мостару се акценат сложених глагола у типу лѣмим-прѣломим слаже са Даничићем. Само у Мостару овом акценатском типу припада још извјестан број глагола које Даничић наводи у групи глагола без промјене акцента у презенту сложених глагола. То су глаголи :

*звѣднѣи-звѣднѣи, зазвѣднѣи-зѣзвѣднѣи, одзвѣднѣи-одзвѣднѣи;
брѣсѣи-брѣсѣи, обрѣсѣи-обрѣсѣи, ѝбрѣсѣи-ѝбрѣсѣи;
дрѣи се-дрѣи се, задрѣи се-зѣдрѣи се; мѣдрѣи се-мѣдрѣи се,
ѝмѣдрѣи се-ѝмѣдрѣи се.*

Сви наведени глаголи изузев мѣдрити се када су сложени имају промјену акцента у презенту и у пљеваљском⁹¹. Овом типу у Пиви и Дробњаку⁹² припадају глаголи зазвонити и обрстити, а поцерски⁹³ има са двојаким акцентом: зазвѣдним и зѣзвѣдним, помѣдрим и пѣмѣдрим, зѣдрѣи се и зѣдрѣи се.

Композита старог глагола -нести у Мостару, као и код Даничића, увијек имају акценат на основи: донѣсѣм, ѝринѣсѣм, однѣсѣм, занѣсѣ се, ѝонѣсѣ, изнѣсѣ. У поцерском⁹⁴ је и код ових композита двојак акценат: донѣсѣм и дѣнесѣм, а тако је и у Срему⁹⁵ — само је мањи број примјера са акцентом на префиксу. Пива и Дробњак⁹⁶ се слажу

⁹⁰ *op. cit.*, 127.

⁹¹ Пљев., 153.

⁹² ПД 325.

⁹³ Поц., 89.

⁹⁴ Поц., 84.

⁹⁵ В. Берислав М. Николић, Сремски говор СДЗБ XIV, 291—292.

⁹⁶ ПД 322.

имају Пива и Дробњак¹⁰¹ и пљеваљски говор¹⁰²: зòвѐм-нàзовѐм; кùңѐм-зàкунѐм, док у поцерском¹⁰³ налазимо двојак акценат: пòзовѐм и позòвѐм, зàкунѐм и закùңѐм.

4.1.7. Одступања од Даничићева акцената не показују ни глаголи брати и прати. Према *бѐрѐм* и *иѐрѐм* у сложеном облику имамо ново преношење акцената на префикс: *нàберѐм*, *раздѐберѐм*; *диѐрѐм*, *издѐиѐрѐм* и сл. Многи говори имају различит акценат и у простом и у сложеном глаголу. Правопис даје акценатске дублете: бѐрѐм и бѐрѐм, нàберѐм и набѐрѐм; пѐрѐм и пѐрѐм, нàперѐм и напѐрѐм.

4.1.8. Напомињем још да у Мостару, као и код Даничића, немају повлачење акцената на префикс у презенту композита глагола плести.

4.2. Забилежила сам помјерање акцената у презенту простих глагола типа свједòчити-свједòчим: *свједòчӣ*, *жàлосӣӣ*.

4.3. За мостарски акценат глагола карактеристично је да нема помјерања акцената у 1. и 2. л. пл. презента: *ӣдѐмо*, *ӣдѐтӣе*; *ӣлѐтӣмо*, *ӣлѐтӣе̄ӣе*; *здѐмо*, *здѐтӣе*; *жѐлӣмо*, *жѐлӣтӣе*; *др̄жӣмо*, *др̄жӣтӣе*; *лòвӣмо*, *лòвӣтӣе*; *чӣӣа̄мо*, *чӣӣа̄тӣе*; *орӯж̄а̄мо*, *орӯж̄а̄тӣе*¹⁰⁴.

4.4. Потпуно је слагање са Даничићем у 3. л. пл. глагола типа пѝтати и вечерàвати: *ӣӣӣа̄ј̄у*; *вечерàва̄ј̄у*.

4.5. 3. л. пл. од глагола мо̄ћи акценатује се друкчије него у књижевном језику. Умјесто " у Мостару је ' : *мòг̄у*, али кад је са негацијом, има ново преношење : *нѐ мòг̄у* (поред *не мòг̄у*).

4.6. За глагол дàвати Даничић напомиње да у презенту може имати двојак акценатске облике, без промјене акцената — дàјѐм, дàјѐш итд. и са промјеном акцената — дàјѐм, дàјѐш итд.¹⁰⁵. У Мостару је само са промјеном акцената: *дàјѐм*, *дàјѐш*, *дàјѐмо*, *дàјѐтӣе*, *дàј̄у*. Тако је навео и Милас за мостарски икавски¹⁰⁶.

4.7. Глагол знати у 3. л. пл. одступа од књижевног акценат јер умјесто " у Мостару је ' : *зна̄ј̄у* (исто тако и *знад̄у*, поред *знад̄у*), али са препозицијом јавља се ново преношење : *нѐ зна̄ј̄у*, *дòзна̄ј̄у* (исто тако *нѐ знад̄у*, *дòзнад̄у*). Милас је за мостарски икавски забилежио

¹⁰¹ ПД 322—333.

¹⁰² Пљев., 151.

¹⁰³ Поц., 84.

¹⁰⁴ Тако и у Орт., 46; в. и Гласник САН V (за 1953), 333.

¹⁰⁵ оп. cit., 175—176. у фусноти.

¹⁰⁶ оп. cit., 76.

књижевни акценатски облик: з^нај^у и з^на^ду¹⁰⁷. И глагол дати у 3. л. пл. акценатски и морфолошки исто гласи: *дај^у*, *не дај^у*, *и^родај^у* и *да^ду* (рјеђе *да^ду*), *не да^ду*. Код Даничића¹⁰⁸ је само *да^ду*.

4.8. Још је Вуковић¹⁰⁹ запазио, износећи извјесне акценатске особености у мостарском говору, интересантан акценат презента глагола немати. Умјесто [^] у Мостару се јавља акценат инфинитива ('): *не^{ма}*, *не^{ма}* (исп. тачку 1.4.4).

4.9. Глагол хтјети у 1. и 2. л. пл. има [^] акценат према акценатским облицима 2. и 3. л. синг.: *х^дћеш*, *х^дће* — *х^дћемо*, *х^дћите*. У 1. л. синг. и 3 л. пл. сачува^н је стари акценат — *х^дћу*, *х^дће*. Исти акценат у презентским облицима констатовао је Милас¹¹⁰ за мостарски икавски и Томљеновић¹¹¹ за буњевачки дијалекат залеђа сењског. У Мостару сложени одрични облици показују исту појаву: *не^{ћу}*, *не^{ћеш}*, *не^{ће}*, *не^{ћемо}*, *не^{ћите}*, *не^{ће}*.

4.10. Одступање је од Вуковог језика и у акценту одричног облика глагола јесам у 3. л. синг. Умјесто [^] у Мостару је [^]: *ни^{је}*. Тако је и у пљевалском говору¹¹². Милас¹¹³ је за мостарски икавски навео само књижевни акценат — *ни^{је}*.

5. Аорисџи

5.1. Једносложне инфинитивне основе

5.1.1. Сугласничке основе са кратким вокалом основе

5.1.1.1. Код глагола прве врсте који у Вуковом језику имају краткоузлазни акценат на инфинитивној основи а без промјене акцента у презенту (тип б^дсти-б^дд^ѐм) у Мостару, мада имају краткосилазни акценат у инфинитиву (исп. тачку 3.1.2.), у акценту овог облика нема разлике. Подударање је како у повлачењу акцента на први слог у 2. и 3. л. синг. тако и у акценту осталих лица у којима долази акценат инфинитива :

б^дсти, *б^ддох-б^дде*; *изб^дсти*, *изб^ддох-изб^дде*; *м^џсти*, *м^џтох-м^џте*;
изм^џсти, *изм^џтох-изм^џте*; *и^лсти*, *и^лтох-и^лте*; *и^слест^и*, *и^слест^о*
и^лст^ох-и^слест^е; *и^џћи*, *и^џкох-и^џче*; *и^стећи*, *и^стекох-и^стече* и др.

¹⁰⁷ op. cit., 76.

¹⁰⁸ op. cit., 105.

¹⁰⁹ В. Гласник Југосл. проф. друштва, књ. XVII, св. 11—12, 961.

¹¹⁰ op. cit., 77.

¹¹¹ Буњ., 591—592.

¹¹² Пљев., 155.

¹¹³ op. cit., 76.

Слагање је и код сложених глагола са старом основом *нес* и *вес*: *донѐсох, дднесе; изнѐсох, изнесе; довѐзох, ддвезе; навѐзох, ндвезе*.

5.1.1.2. За разлику од Вука и Даничића у Мостару је редовно преношење акцента у 2. и 3. л. синг. код глагола који у Вуковом језику ' инфинитива мијењају у презенту у ", а у Мостару су као и претходни глаголи са краткосилазним акцентом у инфинитиву :

*лѣћи, лѣгох-лѣже, налећи, налѣгох-налѣже; рѣћи, рѣкох-рѣче, изрѣћи, изрѣкох-изрече*¹¹⁴ и др.

Исти акценат имају и глаголи треће врсте када имају аорист по овој врсти :

мѣћи, мѣкох-мѣче, умаћи, умѣкох-умѣче; шѣћи, шѣкох-шѣче, нѣмаћи, нѣмакох-нѣмѣче и др.

Вуково пѣтаче Даничић сматра омашком.

5.1.1.3. Глаголи који имају непомјерен акценат у свим облицима, тип сѣсти-сѣднѣм, зѣсести-зѣседнѣ, са Вуком и Даничићем слажу се само у акценту простих глагола — док се код сложених обично врши повлачење акцента на префикс у 2. и 3. л. синг. :

зѣсјесѣти, зѣсједох-зѣсјече; ујесѣти, уједох-ујече; ддсѣтићи, ддсѣтигох-ддсѣтиже; идклећи, идклекох-идкळेче; зѣмрѣћи, зѣмрѣкох-зѣмрѣче; умући, умукох-умуче и др.

Мада је у овом глаголском типу јасно изражена тенденција повлачења акцента на префикс — има одступања лексичког карактера. Сложени глаголи са пасти немају повлачење акцента :

ддѣасѣти, ддѣадох-ддѣаде; зѣѣасѣти, зѣѣадох-зѣѣаде; дѣѣасѣти, дѣѣадох-дѣѣаде; нѣѣасѣти, нѣѣадох-нѣѣаде и др.

5.1.2. Сугласничке основе са дугим вокалом основе

5.1.2.1. Глаголе са " (од старог акута) на основи инфинитива и промјеном тог акцента у ' у презенту мостарски је говор изједначио са глаголима који према Вуковом дугоузлазном у инфинитиву имају дугосилазни. Према Вуковом мѣсти-мѣзѣм и трѣсти-трѣсѣм у Мостару је мѣсѣти-мѣзѣм и шрѣсѣти-шрѣсѣм (исп. тачку 2.5. и 3.1.1.). Та промјена типског карактера огледа се и у акценту аориста :

мѣсѣти, мѣзох-мѣзе; измѣсѣти, измѣзох-измѣзѣ; грѣсѣти, грѣзох-грѣзе; угрѣсѣти, угрѣзох-угрѣзе; сѣрићи, сѣригох-сѣриже; на-

¹¹⁴ Тако и Орт., 47.

сїѣрїѣи, насїѣрїгох-ндсїѣрїже и др. као *їѣрїсох-їѣрїсе; исїѣрїсох-їсїѣрїсе*.

Код Вука и Даничића је грїсти, грїзох-грїзе; њагрїсти, њагрїзох-њагрїзѣ; мѣсти, мѣзох-мѣзе; намѣсти-намузох-намѣзѣ и др.

5.1.2.2. За разлику од Вука и Даничића у Мостару имају повлачење акцента у 2. и 3. л. синг. и глаголи треће врсте који се јављају са аорисним облицима по овој врсти :

сїѣгох-сїѣже, їрїѣїѣгох-їрїѣїѣже; заїѣгох-заїѣже; забрїкох-забрїчѣ; набрїкох-набрїчѣ; досїгох-досїже; їромѣкох-їрдмѣчѣ; заїрїгох-заїрїже и др.

Код Вука и Даничића је стѣже, прїтѣже, забрїче, за прїже и др.

5.1.2.3. Композита глагола ићи са једносложном оснoвом слажу се Вуком и Даничићем :

їбїгох-їбїже, дбїгох-дбїже; заїгох-заїже.

Двосложне и вишесложне основе ових глаголских сложеница у Мостару имају повлачење акцента :

їзїѣи, изїѣгох-їзїѣже; нїѣи, нїѣгох-нїѣже; дбїѣи, обїѣгох-дбїѣже; дїѣиѣи, оїѣиѣгох-дїѣиѣже и др.

5.1.3. Вокалске основе са дугим вокалом у оснoви Глаголи типа клети, почети, отети и сл. слажу се са Вуком и Даничићем у повлачењу акцента у 2. и 3. л. синг.:

клїѣи, клїѣх-клїѣ; заклїѣи, заклїѣх-заклїѣ; їдчїѣи, їдчїѣх-їдчїѣ; дїѣиѣи, дїѣиѣх-дїѣиѣ и др.

У 1. и 2. л. пл. забиљежила сам и примјере са акцентом инфинитива: *клїѣмо се, клїѣѣ се*.

5.1.4. Вокалске основе са кратким вокалом у оснoви

5.1.4.1. У сагласности са акцентом код Даничића забиљежила сам код композита глагола бити (esse), вити, лити и пити повлачење акцента у 2. и 3. л. синг.:

нїѣиѣи-нїѣиѣи, їднїѣиѣи-їднїѣиѣи; зїѣиѣи-зїѣиѣи, нїѣиѣи-нїѣиѣи; ддбїѣи-ддбїѣи, избїѣи-избїѣи; ддвїѣи-ддвїѣи, ндвїѣи-ндвїѣи, обдвїѣи-обдвїѣи и др.

5.1.4.2. Композита глагола типа прати немају повлачење акцента у 2. и 3. л. синг.:

нађраићи-нађра, дђраићи-дђра, изађраићи-изађра; дбраићи-дбра, набраићи-набра, одбраићи-одбра; ддзваићи-ддзва, назваићи-назва, одзваићи-одзва.

Напомињем да сам забиљежила и ове примјере: *ђзайра; ддзвѧ.*

5.1.4.3. Даничић наводи глаголе ткати и гнати без повлачења акцента: *ткѧ, сѧтка, изѧтка; гнѧ, одѧгна, изѧгна.* У Мостару сам забиљежила идентичне акценатске облике са раније наведеним глаголима:

сѧиќаићи-сѧиќа, изѧиќаићи-изѧиќа; одѧгнаићи-одѧгна — поред ѧзѧиќѧ; ддагна.

5.1.4.4. Глаголи дати, слати и сјати немају повлачење акцента кад су сложени са једносложним префиксом:

ддаићи-дда; ѧдаићи-ѧда; зѧдаићи-зѧда; ѧдслаићи-ѧдсла; наслаићи-насла; зѧсјаићи-зѧсја.

Кад су сложени са двосложним префиксом, акценат се колеба:

ђридддаићи-ђриддда и ѧридодѧ; ѧреѧдаићи се-ђреѧда се и ѧреѧдѧ се; ѧоѧдаићи-ђоѧда и ѧдудѧ; расѧррдаићи-расѧррда и рѧсѧродѧ; ѧрејррдаићи-ђрејррда и ѧрејродѧ; изѧслаићи-изѧсла и ѧзаслѧ; рѧзаслаићи-рѧзасла и рѧзаслѧ; обѧсјаићи-обѧсја и дбасјѧ.

Код Даничића прва два глагола имају увијек акценат на вокалу основе: *дѧ, дѧда, преѧда, распрѧда, препрѧда; слѧ, пѧсла, нѧсла, изѧсла, рѧзѧсла; — али сјѧ, зѧсјѧ, дбасјѧ.*

5.1.4.5. За разлику од Даничића глаголи типа бити (*percutere*) када су сложени имају повлачење акцента у 2. и 3. л. синг.:

рѧзбиићи-рѧзби; ѧрѧбиићи-ђрѧби; сѧишићи-сѧиш; ѧрдишиићи-ђрдиш; сѧгњиићи-сѧгњи; ѧрѧкриићи-ђрѧкри; ѧзмиићи-ђзми; ѧмиићи-ђми; зѧриићи-зѧри.

5.2. Двосложне инфинитивне основе

5.2.1. Двосложне инфинитивне основе на -ну-/-не- у Мостару имају редовно повлачење акцента на први слог у 2. и 3. л. синг., без обзира на квантитет основног вокала.

а) Тип тѧнути-тѧнѧм:

ѧднух-ѧднѧ; ѧоѧднух-ђоѧднѧ; маќнух-маќнѧ; ѧомаќнух-ђомаќнѧ; дѧхнух-дѧхнѧ; одѧхнух-дѧхнѧ; ѧланух-ђланѧ; ѧре-ђланух-ђрејланѧ; наѧѧкнух-наѧѧкнѧ; ѧоѧѧкнух-ђѧѧкнѧ;

б) Тип гйнути-гйнѐм:

згйнух-згйнў; њдгйнух-њдгйнў; свйкнух-свйкнў; ђбйкнух-ђбйкнў;
 ђдвйкнух-ђдвйкнў; ѡййкнух-ѡййкнў; ѡрснух-ѡрснў; ѡѡрснух-
 -ѡѡрснў; забрйнух се-забрйнў се;

в) Тип крѐнути-крѐнѐм:

крѐнух-крѐнў; заокрѐнух-заокрѐнў; махнух-махнў; замахнух-
 -замахнў; јурнух-јурнў; вйкнух-вйкнў; ѡдвйкнух-ѡдвйкнў;
 брйзнух-брйзнў; сѡррѡгнух-сѡррѡгнў и др.

Од основа на -ну-/-не- Вук и Даничић немају повлачење акцента у типу трнути-трнѐм: трну; крѐну; јурну; вйкну; подвйкну; промѡкну; — али тђну; пђтонѡ; грѡнў; ђгрѡнў; плѡнў; прѐпланѡ; такнў; пђтакнў и др.

5.2.2. Инфинитивне основе на -а- у Мостару показују у највећој мјери уопштавање повученог акцента у глаголским сложеницама, а немају повлачења акцента у простим глаголима, или су без дужине завршног вокала када је на вокалу просте инф. основе силазни акценат:

чѡѡа, ѡрђчѡѡа; ђржа, зађржа; ѡска, заѡска; кђва, ђкђва; смђза, рђзмаза; згрѡја, ѡрђгрѡја; врѡѡѡа, заврѡѡѡа; сѡуха, заѡуха; слѡза, ђблѡза¹¹⁶; ѡѡѡа, заѡѡѡа; ѡрѡва, ђѡрѡва.

Глаголи са оснѡвом на -а- и кратким основним вокалом код Даничића имају повлачење акцента и кад су прости и кад су сложени. Једино у типу ђрати-ђрѐм Даничић издваја три случаја: а) са помјереним акцентом и у простој и у сложеној форми — ђрѡ, ѡзорѡ; — б) са помјереним акцентом само у сложеној форми — ѡска, заѡска; — в) без помјерања акцента и у простој и у сложеној форми — сѡкта, засѡкта. С друге стране, двосложне инфинитивне основе на -а- са дугим узлазним акцентом код Даничића немају помјерање акцента ни у простим ни у сложеним глаголима.

И акценат мостарског говора показује, као што то потврђује и поцерски и пљеваљски говор, да је уопштавање повученог акцента ишло у правцу — проста форма без помјерања акцента и сложена са помјереним акцентом¹¹⁶. Слагање са Даничићем у пљеваљском говору налазимо само у типу сѡкта, засѡкта¹¹⁷, а у осталим типовима повлачење је акцента само у сложеној форми: глѡда, пђглѡда;

¹¹⁶ Тако и у Орт., 47.

¹¹⁶ Теоријско објашњење акцента аориста в. код Ј. Вуковића СДЗБ Х, 347—357.

¹¹⁷ Пљев., 167.

чита, прѠчита; Ѡра, прѠора; дрѠжа, задрѠжѠ; кѠва, ѡко-
ва; дѠза, пѠдизѠ¹¹⁸ — што одговара малобројном Даничићевом
типу ѡска-зѡнска. И Московљевић¹¹⁹ за сложене глаголе са крат-
ким наглашеним вокалом наводи повлачење акцента а без повлачења
акцента у простим глаголима: ѡгра, зѡигра; кѠпа, ѠкопѠ; Ѡра,
ѡзорѠ; дѠра, пѠдерѠ; кљѡва, ѡскљувѠ; кѠва, сѠковѠ;
венча, рѡзвенча; гракта, зѡгракта. Међутим, у говору Пиве
и Дробњака неповучен је акценат и у простој и у сложеној форми:
глѠда, заглѠда; кѠва, окѠва; трѠва, отрѠва; глѠда,
пѠгледа; грѡја, зѡгрија; блѡста, заблѡста и сл. Али
и Вуковић напомиње да се може чути и са повученим акценатом и то
само код сложених глагола — Ѡгрија или глагола са тросложном
инф. основом — ѡжинѠ¹²⁰.

Уопштавање помјереног акцента везано за морфолошки елемент
у Мостару се, за разлику од пљевљаског и поцерског говора, развило
и даље. Оно је обухватило не само све глаголе са кратким наглашеним
вокалом већ и глаголе са дугим наглашеним вокалом: ѡѡса-зѡѡса;
ѡѡѡа-зѡѡѡа; ѡѡѡѡа-зѡѡѡѡа.

5.2.3. За глаголе са инфинитивном основом на /и карактери-
стично је повлачење акцента у 2. и 3. л. синг. мање-више у свим го-
ворима. Тако је и у мостарском говору: слѡми, ѡрѡломи; згѡзи, нѡгази;
врѡѡѡи, нѡдерѡѡѡи; збѡнчи и др. Вриједно је поменути да сам у Мо-
стару забиљежила примјере и са неповученим акценатом: *вѡди ли је ѡѡи ѡкару* поред *вѡди ли је ѡѡи ѡкару*; *куѡи ли ѡѡи ѡну кућу* поред *куѡи ли ѡѡи ѡну кућу*.

5.2.4. Повлачење акцента код глагола са јатом у основи инфини-
титива условљено је морфолошком промјеном која се јавља у мостар-
ском говору, тј. једначењем инф. и през. основе. Глаголи са јатом у
основи једначе се са глаголима који имају и у основи инфинитива
(*жѡѡѡѡи-жѡѡѡѡим* као *лѡмиѡѡѡи-лѡмиѡѡѡим*): *слѡѡѡѡи, ѡдлѡѡѡѡи*; *ѡзѡѡѡѡи, ѡбнѡѡѡѡи*
— поред *сѡѡѡѡе, ѡзѡѡѡѡе, ѡбнѡѡѡѡе* и др.

5.3. Вишесложне инфинитивне основе

И у глагола са вишесложном инфинитивном основом налазимо
извјесна одступања од Даничићевог акцента која смо навели и за
глаголе са двосложном инфинитивном основом.

¹¹⁸ Пљев., 168.

¹¹⁹ Поц., 72, 74. и 75.

¹²⁰ ПД 340—344.

5.3.1. Глаголи са основом на ну и дугим узлазним акцентом код Даничића немају повлачење акцента у 2. и 3. л. синг.: ви ју́к ну; кукуријèк ну и сл.; — у Мостару је: *фйју́кнѹ* и сл.

5.3.2. Глаголи са основом на а, као и глаголи са основом на ну, код Даничића, ако имају дуги узлазни акценат, у 2. и 3. л. синг. не повлаче акценат: вјенча́ва, развјенча́ва; гонéта, одгонéта; кази́ва, накази́ва и сл. У Мостару сам забиљежила примјере без помјерања акцента код простих глагола: *кази́ва*; *како́ша*; *гонéша* — али се у њиховим гл. сложеницама обично јавља повучени акценат: *накази́вѧ*; *одгонéшѧ* и сл.

6. Глаголски ѿридјев радни

За мостарски говор веома је карактеристично уопштавање акцента инфинитива у оним акценатским категоријама у којима код Даничића налазимо повучен акценат на први слог. Међутим, повучен акценат на први слог сачуван је у Мостару, углавном, у мас. у позицији испред неакцентоване дужине настале контракцијом вокала *ao* у *ǫ*¹²¹, мада сам забиљежила код неких глагола и неповучен акценат у овом (несажетом) облику.

6.1. Овакво акценатско стање најбоље се огледа код двосложних инфинитивних основа са наставком *a* у инф. основи и ' на почетном слогу:

дрǫ || *драо-драла-драло*; *узǫрǫ* || *уздрао-уздрала, уздрало*; *бјѣжǫ* || *бјѣжǫ* || *бјѣжао-бјѣжала-бјѣжало*; *држǫ* || *држǫ* || *држао-држала-држало*; *здржǫ* || *здржао-здржала-здржало*; *кдвǫ* || *кдвао-квала-квало*; *оквǫ* || *окдвао-оквала-оквало*; *шрѣвǫ* || *шрѣвао-шрѣвала-шрѣвало*; *ошрѣвǫ* || *ошрѣвао-ошрѣвала-ошрѣвало*; *ошрѣвǫ* || *ошрѣвао-ошрѣвала-ошрѣвало*; *ошрѣвǫ* || *ошрѣвао-ошрѣвала-ошрѣвало*; *ошрѣвǫ* || *ошрѣвао-ошрѣвала-ошрѣвало*; *ошрѣвǫ* || *ошрѣвао-ошрѣвала-ошрѣвало*; *ошрѣвǫ* || *ошрѣвао-ошрѣвала-ошрѣвало*; *рѣвǫ* || *рѣвао-рѣвала-рѣвало*; *зарѣвǫ* || *зарѣвао-зарѣвала-зарѣвало*.

6.2. Међутим, у оним гл. категоријама у којима код Даничића налазимо везивање повученог акцента само за сложене глаголе ту исту појаву налазимо и у Мостару, сачувану опет само у сажетом облику мас.:

а) *чйшǫ* || *чйшао-чйшала-чйшало*; *шрѣчйшǫ* || *шрѣчйшао-шрѣчйшала*; *мѣшǫ* || *мѣшао-мѣшала-мѣшало*; *намѣшǫ* || *намѣшао-намѣшала-намѣшало*; *вјѣнчǫ* || *вјѣнчао-вјѣнчала-вјѣнчало*; *рѣвјѣнчǫ* || *рѣвјѣнчао-рѣвјѣнчала-рѣвјѣнчало*;

¹²¹ Слична ситуација је и у говору Ортијеша, Орт., 50.

-*ддѣакла* и сл. Даничићев акцент обукла, истрэсла може се чути још само код старијих особа.

Занимљиво је да се код вишесложних композита глагола ићи може чути и краткосилазни акцент на почетном слогу префикса: *ндѣиѡ-ндѣила*; *дбиѣиѡ-дбиѣила*.

7. Глаголски ѿридјев ѿрѣни

7.1. Акцент гл. придјева трпног глагола: *ѿрѣсѣи, сѣѣи, крѣсѣи; јѣсѣи; жѣлѣи; знѣи, слѣи, брѣи* у Мостару је исти као у Ортијешу¹²³: (о)*ѿрѣсен* - (о)*ѿрѣсѣна* - (о)*ѿрѣсѣно*; (на)*сјѣчен* - (на)*сјѣчена* - (на)*сјѣчено*; (у)*крѣден* - (у)*крѣдена* - (у)*крѣдено*; (ѿо)*јѣден* - (ѿо)*јѣдена* - (ѿо)*јѣдено*; *знѣн-знѣна-знѣно*; *слѣн-слѣна-слѣно*; *брѣн-брѣна-брѣно*.

7.2. Неслагање је са Даничићем и у акценту гл. придјева трпног глагола седме (Белићеве) врсте са ' акцентом на основи инфинитива. Код Даничића је акцент гл. придјева трпног ових глагола једнак акценту инфинитива и презента. Умјесто ' у Мостару је ^ акцент: *ѿѿѣѣѣн-ѿѿѣѣѣн*; *лѣѣн-зѣлѣѣн*; *сѣѣѣн-ѿдсѣѣѣн*.

8. Глаголски ѿрилог садашњи

8.1. За мостарски је говор карактеристично да нема помјерања акцента у овом гл. облику: *жѣлѣи; држѣи; лѣмѣи* и сл.¹²⁴.

8.2. Код глагола типа н ѡ с и т и - н ѡ с ѣ м поред примјера са акцентом презента као што је код Даничића *сѣлѣи се*; *гѡнѣи*; *мѣлѣи* забиљежила сам и примјере са акцентом инфинитива: *вѡдѣи*; *мѡлѣи*; *ндсѣи* и сл.

9. Глаголски ѿрилог ѿрошли

Одступања од акцента Даничићевог у гл. прилогу прошлом представљају глаголи типа *ѿрѣсѣи, ѿѣи* и тросложна и вишесложна композита глагола *ѿи*. Поред *ѿрѣсѣѡѿи, ѿѣѡѿи* у Мостару је обичнији акцент инфинитива: *ѿрѣсѣѡѿи, вѣѡѿи, сѣѣѡѿи; ѿѣѡѿи, рѣѡѿи, мѣѡѿи*. У гл. сложеницама наведених глагола јавља се, такође, акцент инфинитива: *ѿсѣѣѡѿи, нѣвѣѡѿи, ѿдсѣѣѡѿи; ѿсѣѣѡѿи; дбиѣѡѿи, ндѣѣѡѿи* и сл. (исп. тачку 2.5. и 3.1.).

10. Имјераѿиѡ

Ни мостарски говор, као ни говор Ортијеша¹²⁵, не познаје помјерање акцента у глагола типа д р ж а т и - д р ж ѣ м: *држи, задржи; ѿрѣѡѿи, ѿѡѿи* и сл.

¹²³ Орт., 48.

¹²⁴ Тако и у Орт., 48.

¹²⁵ Орт., 47.

Изнесене акценатске разлике у мостарском говору представљају с једне стране акценатске разлике које имају карактер локални — оне показују специфичне особине у акценатској системи овог херцеговачког говорног типа. Као и друге различите особине једног говорног типа, специфичне у његовом језичком систему, по критеријуму општости — не улазе у систем заједничког, општег књижевног језика. Оне могу бити предмет дијалектолошких изучавања, или, пак, општих теоријских разматрања. С друге стране, већина акценатских разлика у глаголској системи мостарског говора у духу су основних принципа Вукове акценатске системе. Оне, према томе, могу да послуже као материјал приликом кодификације јединственог акцента у књижевном језику, што је и био основни циљ овог рада. Сматрам да ова јубиларна Вукова година треба да покрене и ово питање — питање нормирања књижевног акцента.

Фахра Матијашић

R é s u m é

L'ACCENT DES VERBES DANS LE PARLER ACTUEL DE MOSTAR PAR RAPPORT AU SYSTÈME DE L'ACCENTUATION DE VUK ET DANIČIĆ

Fahra Matijašić

L'auteur du présent article nous fait voir les différences qui existent entre les accents des systèmes des verbes dans le parler actuel de Mostar et les accents marqués par Vuk et Daničić. On parle d'abord des différences qui se manifestent dans les longueurs non accentuées. L'auteur montre ensuite les différences de caractère typique par rapport aux types d'accents donnés par Daničić. Enfin, il marque les différences d'accent qui existent dans les formes de verbe suivantes : infinitiv, présent, aoriste, participe prétérit en -l-, participe passé passif, gérondif présent, gérondif passé et impératif.

Sans parler des différences de caractère local, la plupart des différences d'accent constatées à Mostar sont pourtant dans l'esprit des principes fondamentaux de l'accentuation de Vuk, de sorte qu'elles peuvent servir de matériel pour établir les normes de l'accent littéraire.